

VIII. MEĐUNARODNI TEČAJ PALEOGRAFIJE I DIPLOMATIKE

"Grafička kultura i institucije u doba Friedricha II. na jugu Italije"

Bari, 2-8. listopada 1995.

Suorganizatori VIII. međunarodnog tečaja paleografije i diplomatike bili su talijansko Ministarstvo za kulturna i ambijentalna dobra i CIBAL (Međunarodni centar za istraživanje povijesti Balkana i Sredozemlja). Središnja tema tečaja bila je "Grafička kultura i institucije u doba Friedricha II. na jugu Italije". Izbor teme učinjen je promišljeno: 1994. godine bila je naime 800. obljetnica rođenja ovoga značajnog srednjovjekovnog vladara, pa je tim povodom u Bariju obilježavana "Friedrichova godina". U okviru proslave bio je predviđen i ovaj tečaj, ali je zbog nekih organizacijskih teškoća plan ostvaren tek 1995. godine.

Već samo otvaranje tečaja jasno je ukazivalo na to da mu talijanski organizatori pridaju izuzetno značenje. Tečaj je otvorio gradonačelnik Barija te tom prigodom istaknuo i tradicionalnu orijentaciju toga grada prema istočnom Sredozemlju, kao i želju da ponovno zaživi svestrana suradnja Barija i Italije sa zemljama iz kojih su sudionici tečaja (4 iz Albanije, 3 iz Bugarske, po 2 iz Grčke, Hrvatske, Slovenije, Češke i Poljske te po 1 iz Crne Gore, Mađarske, Rumunjske i Slovačke). Nakon gradonačelnika obratili su nam se i ugledni kulturni radnici. Naglasci su bili na potrebi pomaka od zapadnjačkoga prema integralnom europeizmu, u čemu bi Italija mogla igrati važnu ulogu, osobito zbog svojeg prebogatog kulturnog naslijeđa u kojem smo i mi nekoć itekako sudjelovali.

Upravo je Friedrich II. dalekovidno povezivao te političke i kulturne interese. Tako je prof. Calo' Mariani bogato ilustrirala vladarevu ljubav prema umjetnosti i znanostima, što potvrđuju i njegove riječi, tiskane kao moto na luksuznoj pozivnici: "Još od svoje mladosti, prije negoli smo preuzeli teret kraljevanja, uvijek smo tražili okus znanosti i ljubili ljepotu. ... Nakon što smo prihvatili teret kraljevstva ... ono malo vremena što ga uspijemo otrgnuti od svojih redovnih poslova ne trpimo provoditi u besposlici; radije ga posvećujemo bavljenju čitanjem da se duh učvrsti u stjecanju znanja, bez kojega se život smrtnika ne vodi na način dostojan slobodnih ljudi".

Program tečaja bio je prema izvornom konceptu veoma zahtjevan, a u prvom tjednu čak i zamoran: predavanja su trajala od 9,00 do 13,00 sati, a vježbe od 15,00 do 19,00 sati. Subotom i nedjeljom organizirani su nam cjelodnevni izleti, dobrim dijelom vezani upravo za središnju temu tečaja: obilazak dvoraca Friedricha II. te drugih spomenika kulture i prirode u Apuliji. Kasnije su vježbe donekle skraćene, kako bismo obišli pojedine odjele Državnog arhiva u Bariju i tako stekli uvid u talijansku arhivističku teoriju i praksu.

Osim paleografije i diplomatike Friedrichova doba, u predavanja su bile uključene i povijest talijanskog prava te povijest institucija iz toga razdoblja. Predavači su bili profesori i docenti Sveučilišta u Bariju, a vježbe je vodilo stručno osoblje Državnog arhiva, vrsni poznavatelji paleografije i diplomatike. To i ne čudi kad znamo da pri Arhivu djeluje dvogodišnja arhivistička škola namijenjena onima koji se žele zaposliti u arhivu.

Predavanja su se odlikovala uravnoteženim izlaganjem povijesnog okruženja i središnje, "tehničke" tematike tečaja. U prvoj od tih sastavnica nisu se mogla izbjeći i neka preklapanja, jer se povijest institucija i povijest prava niti ne mogu istrgnuti iz općepovijesnog kompleksa.

Najzanimljivije i najkorisnije vježbe bile su one iz paleografije. Temeljito je obrađena beneventana, a dosta dobro i karolina-gotica. Obuhvaćeni su također knjižni, kancelarijski i kurzivni tipovi pisma. Fotokopije uzoraka tekstova nisu nažalost uvijek bile kvalitetne, pa su neka mjesta mogli odgonetnuti samo iskusni voditelji vježbi. Međutim, mora se priznati da je materijal bio bogat i pomno izabran. Profesori su nažalost bili primorani na pojednostavljivanja i sažimanja u svojim izlaganjima, jer je bilo nekoliko sudionika s odveć skromnim znanjem talijanskog jezika, pa su predavači morali govoriti usporeno i često pribjegavati prepričavanju kako bi našli što razumljivije izričaje.

Četiri izleta pod stručnim vodstvom povjesničara umjetnosti bila su sretna kombinacija osvježenja i kulturnog obogaćenja. Pored prekrasnih katedrala različitih stilova (Lucera – s izloženim posmrtnim ostacima bl. Augustina Kažotića, zatim Troia, Lecce, Conversano i Barletta), težište je bilo na dvorcima Friedricha II. Najimpresivniji je dakako Castel del Monte, svojevrsna "Summa" u kamenu i antologija graditeljskih dostignuća svog vremena. U mjestima u kojima postoje arhivi odnosno arhivske sekcije, osoblje nas je veoma srdačno dočekivalo. Prigodom posjeta arhivskoj inspekciji te arhivima katedrale i bazilike Sv. Nikole u starom dijelu Barija, čak nam je osigurana motorizirana pratnja policajaca u civilu, kako ne bismo bili okradeni. U arhivu bazilike sv. Nikole doživjeli smo i jedan, za nas Hrvate pomalo neugodan, ali indikativan susret. Naime, već u uvodnom dijelu opširnog prikaza bogate dokumentacijske zbirke, voditelj je govorio o jednoj darovnici što ju je bazilika dobila kad je "srpski car Dušan osvojio Dubrovnik!". Niti nakon strpljive i uporne argumentacije o suprotnom, voditelj se nije dao puno pokolebati. Nota bene, riječ je o učenom dominikancu Gerardu Cioffariju, profesoru ekumenske teologije! Uspio sam dobiti na dar i donijeti za naš arhiv i njegovu knjigu "Gli zar di Serbia, Puglia e S. Nicola", u kojoj se tobožnja srpska vlast nad Dubrovnikom izlaže manje eksplicitno. Ovo nam može biti dobra pouka i poticaj za temeljito upoznavanje strane kulturne javnosti s naizgled "dokumentiranim" otuđivanjem naše povijesti. Ponekad se to događa zbog upadanja u zamku bronamjernog, ali naivnog ekumenizma, ali

češće zbog perfidnih manipulacija velikosrpske diplomacije, koja je i ekumenizam znala vješto i suptilno instrumentalizirati za svoje ciljeve. Dakako, to se događa i zbog toga što kod nas neki misle da je bitnije športsko predstavljanje Hrvatske od onoga kulturnog.

Talijani svojoj kulturnoj baštini očito pridaju izuzetnu važnost. Bari nema ni izbliza tako bogate pisane dokumente kao Dubrovnik, pa ipak njihov arhiv ima odlično opremljen laboratorij za restauriranje dokumenata, a takav laboratorij imaju čak i u obližnjem Traniju. Možda bi upravo u suradnji s ovom regijom i Dubrovnik mogao organizirati sličan laboratorij, a osoblje iz laboratorija u Bariju rado bi prihvatilo suradnju s nama.

Regija Apulija uopće pokazuje veliko zanimanje za prekojadransku suradnju. Novija ih je povijest, doduše, više upućivala na Crnu Goru, ali smo kolega Dovranić i ja imali zanimljiv susret s jednim predstavnikom iz Molfette, koji je iznio izričito zanimanje njihovog gradonačelnika i poglavarstva za uspostavom suradnje s Dubrovnikom i Šibenikom. Živo zanimanje za suradnju s kolegama iz Hrvatske iskazala je i prof. Calo' Mariani. S obzirom da će se ova serija tečajeva nastaviti, mislim da je veoma bitno održavati i stalnu vezu s njihovim organizatorima.

Ante Šoljić